

Autor: Karel Kaiser

Zastavení nad podnětnou a v mnohém dnes provokativní knihou Helmuta Schmidta *Sebezáchova Evropy*.

Jednání a spory ohledně ratifikace Lisabonské smlouvy v České republice nejenom, že rozštěpily veřejné mínění na dvě téměř nesmiřitelné poloviny, ale také připomněly, že evropská integrace není uzavřený proces. Více se soustředíme na aktuální otázky technologického (mnohdy technokratického) charakteru a zapomínáme, že jakýkoli proces musí být postaven především na „ideji“. Bývalý předseda SPD a západoněmecký kancléř v letech 1974-1982 Helmut Schmidt (celým jménem Helmut Heinrich Waldemar Schmidt) ve své knize podává vynikající analýzu přesvědčivého charakteru, kterou umocňuje fakt, že jako socialista musí být za některé své názory a podněty (odmítání vstupu Turecka do EU, volání po nutnosti celoevropské spolupráce na omezení imigrace) vnímán svými soukmenovci jako heretik. Rovněž pozitivní vztah k Rusku, skepse k volnému trhu, globalizaci a „dravčímu kapitalismu“ rozhodně nepotěší řadu mainstreamových politických elit nejenom v Německu a jiných národních státech Evropy, ale především právě na úrovni celoevropské.

Nové výzvy

Schmidtův brilantní text, tématicky rozdělený do čtyř velkých kapitol (Nové světové problémy, Apely na Evropu, Pozvolný rozvoj Evropské unie, Společná podstata) dokazuje autorovu hlubokou erudici, znalost problémů, ale zároveň také určitou dávku nadhledu. Kniha vznikla v roce 2002, to znamená, že mnohé pasáže jsou neaktuální, konkrétně například ty, které se týkají nadějí, jaké Schmidt vkládal do **Konventu** (jehož dílem bylo vypracování návrhu tzv. euroústavy, což jak známo nastartovalo sérii procesů, na jejímž konci je dnes ratifikovaná Lisabonská smlouva), avšak mnohé otázky (nutnost institucionálních reforem, nutnost ukončení rotace předsednictví Evropské rady) dnes evidentně docházejí svého naplnění v podstatě v souladu se Schmidtovými názory, jiné (varování před neuváženým rozšiřováním EU na východ) spíše nikoli a některé (Schmidt také prosazuje **úzkou politickou a diplomatickou spolupráci EU a Ruska**) jsou stále otevřené, nejednoznačné a nejasné.

Sebezáchova Evropy není nemastnou-neslanou sbírkou textů, zabývajících se „teorií evropské integrace“, rozbořem fungování institucí EU, ani filosofujícím traktátem. Je to soubor tezí, načrtnutí možných scénářů a podnětů, které by nás měly vést ke svěbytnému způsobu přemýšlení o Evropě. Schmidt je proevropský, ale rozhodně ne nekritický. Přes deklarovaný pozitivní vztah k Evropě a fenoménu evropské integrace, kterou považuje za nejlepší možnou odpověď mocensky a populačně upadajícího starého kontinentu tváří v tvář nových globálním problémům (ať technologického, sociálního, nebo ekonomického charakteru), neváhá ostře zkritizovat například centralistické tendence Bruselu, nebo nečinnost Evropy na poli mezinárodní bezpečnosti, která v důsledku podporuje hegemonistické postavení Spojených států, nebo neustálou snahu o zvláštní (omezující) statut **Německa**, vycházející z reminiscencí druhé světové války.

V úvodní kapitole, věnované novým výzvám, věnuje Helmut Schmidt velkou pozornost

otázkám, **PROČ VŮBEC** evropskou integraci. Na rozdíl od mnoha mainstreamových výkladů, pochodujících okolo horké kaše, Schmidt vykládá karty na stůl. „*Mimoevropské velmoci se snaží přesunout následky globálního ohrožení na jiné*“, „*globalizace ohrožuje politické sebeurčení jednotlivých národů*“. Je to tedy nikoli „zlý Brusel“, ale primárně finanční globalizace, která přesunem moci do rukou nikým nevolených kartelů a korporací ubírá národním státům, důležitým konstitutivním jednotkám, jejich moc. Evropa a Evropané jsou povinováni nalézt průnik společných zájmů a vystavit tomuto fenoménu hráz. Sjednocená Evropa s vlastními pravidly a liberalizací vnitřního trhu se následkům globalizace postaví lépe, než Evropa rozpolcená, ovládaná partikulárními finančními zájmy. Evropané zkrátka k vlastní sebezáchově musí „spojit své síly“.

Evropský proces, který, jak správně Schmidt upozorňuje, nemá ve své historii obdoby a je přes veškerá svá negativa při zpětném ohlédnutí „neuvěřitelným úspěchem“. K udržení je ovšem potřeba zachovat jisté principy. Za prvé, říká Schmidt, rozšiřování a další rozvoj integrace může probíhat pouze pozvolna a během delší doby. Za druhé, je nutné pochopit, že se od doby, kdy byla evropská společenství zakládána, mnohé politické podmínky změnily: Unie již **NENÍ URČENA** k obraně před Východem, tj. sovětským komunismem, neboť toto nebezpečí pominulo, současným hlavním leitmotivem je a měla by zůstat sebezáchova Evropy a akceschopnost Unie jako celku navenek. Za třetí, evropská společenství vznikla také mimo jiné pro to, aby pevně začlenila Německo do demokratických struktur. Dnes je Německo nejsilnější ekonomikou Unie. Základem úspěchu integračního procesu zůstává nejenom udržení Německa uvnitř Unie (což se nezdá být ohroženo), ale také nejužší spolupráce mezi Paříží a Berlínem, čili *bonne entente* (jak kdysi řekl Giscard d'Estaing), tedy **tandem Němců a Francouzů je nejenom v zájmu obou národů, ale také celé Unie**, tvrdí Schmidt. Takové tvrzení může být pro mnohého českého čtenáře v současné době šokující a nepřijatelné, zde se ovšem bavíme o dlouhodobých strategických a geopolitických problémech, nikoli o aktuální politice omylných a obskurních postavíček typu Nikolase Sarkozyho.

Evropa na křižovatce

Co Evropu a integrační proces ohrožuje? Ve zkratce vyhrocený nacionalismus, centralismus bruselských elit, americká hegemonie a masová imigrace. Přičemž není vyloučeno, že některé fenomény (př. centralismus a vyhrocený nacionalismus) tvoří spojité nádoby. Schmidt správně připomíná, že „*centralistickým poručníkováním a znevýhodňováním jednotlivých států EU. . . může latentní nacionalismus uvnitř členského státu propuknout naplno*.“ Zároveň se však nedomnívá, že je potřeba proti nacionalistickým politikům v jednotlivých státech EU nějak zasahovat. Naopak. Například někdejší sankce vůči Rakousku za participaci Haidera na vládě, se dočkávají tvrdého odsudku: „*vídeňská vláda, která se opírá (psáno v té době, pozn.) o Haiderovu stranu jako o koaličního partnera, se ovšem nijak neprovinila proti právu EU, nebo dokonce proti „zásadám svobody, demokracie, úcty k lidským právům, atp...*“ Není co dodat, není co ubrat.

Jak bylo naznačeno, Schmidt zůstává velice příznivě nakloněn úzké spolupráci Evropské unie a Ruska. Otázka budoucího vztahu (v tom smyslu, jak integrace EU bude dále pokračovat)

Unie a Ruska však dodnes nebyla vyřešena. Jak vidíme, tahanice a spory (nejenom) ohledně energetiky zůstávají. Pravdou je, že Schmidt své Rusku nakloněné postoje neskrývá. Koneckonců v úvodu knihy důležitě poznamenává, že „na tomto největším ze státních území se vyskytuje obrovské nerostné bohatství. . .pokud na severní Sibiři ustoupí hranice věčně zmrzlé půdy, otevře to eventuální možnosti pro zemědělství a nové osídlení.“ Evropa by proto **„měla být spolehlivým partnerem Ruska nejen v oblasti obchodu a financí, nýbrž a především - i v diplomacii.“** Podobné myšlenky by dnes spouště rusobijských politiků a novinářů způsobily velkou nevolnost. Helmut Schmidt jde dál, **odmítá vstup Gruzie a Ukrajiny do Evropské unie** pro jejich „kulturní odlišnost od Evropy“. Za kulturně odlišné považuje pochopitelně i Rusko, avšak nemá problém prohlásit bývalé součásti SSSR za sféru vlivu dnešní Ruské federace! **To je ovšem jasná facka antiruské hysterii a roztodivným geopolitickým teoriím o euroatlantickém antiruském valu** - „*moje nejdůležitější rada zní: v žádné krizi a v žádném případě nezraňovat národní hrdost Rusů!*“ (!!!)

Rozluka s Amerikou?

Z toho vyplývá jasná **bezpečnostní a diplomatická emancipace na USA**. Nejedná se o prvoplánový a hysterický antiamerikanismus, pro Schmidta zůstává budoucí úzká bezpečností kooperace mezi USA a EU velmi důležitým pilířem. Je však nutné evropské **o s a m o s t a t n ě n í s e**. USA v minulosti podporovaly vznik evropských společenství - neboť potřebovaly konsolidovat evropský Západ v boji proti SSSR. Ve chvíli, kdy komunistické nebezpečí pominulo, nezbyvá, než pod tlakem některých nedávných událostí (americké intervence) prohlásit, že „*bezpečnostní zájmy USA mají větší rozpětí než bezpečnostní zájmy evropských zemí a nejsou identické ani principiálně.*“ Schmidtova kritika kupř. **bombardování Jugoslávie v roce 1999** je tvrdá, ale zároveň konstatuje tehdejší bezvýchodnost situace, neboť Evropa nebyla schopna zaujmout jednotné stanovisko a zasáhnout sama. Americké řešení bylo jediné na obzoru, ale dlouhodobě nejhorší z možných. Amerických protektorátů v Evropě je do budoucna nutno vyvarovat se vlastní jednotnou bezpečnostní politikou. Jisté vlaštovky jsme již zaznamenali: například rozkol mezi „starou“ a „novou“ Evropou ve věci druhé války v Iráku. S tím rozdílem, že „novou“ Evropu nejsou státy střední a východní Evropy, nýbrž státy jako Francie a Německo, které odmítly hrát na bushovskou studenoválečnickou notu. Proto, aby se Evropa dostatečně emancipovala na USA, je také nutno odmítnout vstup Turecka do EU, opět ne pro žádný apriorní antiturkismus, popř. antiislamismus, nýbrž pro kulturní rozdílnost. Zapojení Turecka do EU by poškozovalo stejně tak Unii, jako Turecko. **Není divu, že horlivější podpora tureckého vstupu zaznívá nikoli z ulic Istanbulu, nýbrž z kanceláří Washingtonu.** Islám není sám o sobě podle Schmidta pro Evropu nepřitelem (připomíná nezměrný přínos córdobského chalífátu), problémem je masová imigrace, která by měla být celoevropsky omezena a také zkrachovalý multikulturalismus. Evropa by rovněž neměla založit svou politiku na laciné víře ve „**střet civilizací**“, tuto tezi, která se lehce může stát sebenaplňujícím proroctvím, je potřeba odmítnout. V zájmu Evropy je, aby k mnoha politology předpovídanému „střetu civilizací“ nedošlo.

Závěr knihy doplňuje výstižných „Dvacet tezí a osobní vyznání“, kde je autorova argumentace shrnuta ve dvaceti krátkých odstavcích:

Stručně:

- 1.** Evropa stojí před novými úkoly, je potřeba hledat co ji spojuje, nikoli to, co ji rozděluje.
- 2.** Tváří v tvář novým problémům a výzvám se Evropská unie stává záchranným společenstvím.
- 3.** EU je projekt „sui generis“, přes všechna negativa je dosavadní dosažený stav obdivuhodný.
- 4.** Současná Unie je otevřený, nikoli finální projekt, neustále se rozvíjí.
- 5.** Rozšíření a postup integrace musí probíhat pozvolna.
- 6.** Aby měla Unie smysl, je pro budoucnost důležité, aby byla akceschopná jako celek.
- 7.** Je potřeba skončit s neustálým podezíráním Německa. Jeho smysl jako nejmocnějšího státu Evropy je právě uvnitř EU.
- 8.** Tandem Němců a Francouzů je nejenom v zájmu obou států, ale především v zájmu Evropy jako celku.
- 9.** EU potřebuje vlastní finanční politiku; volný trh je nesmírně užitečný, ale dopady ekonomické globalizace je nutno regulovat státními, popř. plošnými evropskými zásahy.
- 10.** Bezpečnostní zájmy EU a USA jsou odlišné. Evropská unie se bude muset snažit snižovat postupně svou zahraničně-politickou a strategickou závislost na Americe.
- 11.** Společná zahraniční a obranná politika Evropy je nezbytná.
- 12.** Rozšiřování EU nesmí pokračovat do té doby, než bude uskutečněna neodkladná institucionální reforma EU.
- 13.** Pravomoce Evropského parlamentu by měly být výrazně posíleny.
- 14.** Unie není stát. EU nesmí podbízet národní státy.
- 15.** Z dlouhodobého hlediska je nutné vytvoření stabilního, vnitřního jádra Unie.
- 16.** K rozšíření Unie musí docházet prozíravě, mělo by být prováděno postupně.
- 17.** Přednost má přijetí Polska, České republiky a Maďarska, pro které mluví důvody morálky, psychologie, i geopolitiky. (Kniha byla napsána v roce 2002, pozn.)
- 18.** Z geopolitických důvodů by měly být odmítnuty úvahy o vstupu států z ruského

kulturního okruhu.

19. Vstup Turecka do EU je nežádoucí. Naopak je žádoucí pozitivní a jednotná politika Unie vůči Turecku.

20. Bylo by v souladu s evropskou kulturou, kdyby nejen politici, ale i umělci a intelligence ,považovali za svou povinnost uvést do veřejného povědomí společné evropské základní mravní hodnoty. Společná morálka Evropanů existuje.

Přesto, že probíhající politické procesy uskutečnily řadu věcí, o kterých je ve více než šest let staré Schmidtové knize pouze psáno a politická situace se v mnohém změnila, zůstává kniha „Sebezáchova Evropy“ podnětným studijním materiálem, svébytným názorovým průvodcem, ale i cenným svědectvím brilantního realistického smýšlení bývalého německého kacléře. Jedná se o vsutku paradigmatický text, odpovídající na řadu otázek a zároveň řadu zajímavých otázek otevírající. Je velmi nešťastné, že knize „Sebezáchova Evropy“ nebyla dosud v Česku věnována patřičná pozornost, kterou si bezesporu zaslouží.

Sebezáchova Evropy
Perspektivy 21. Století
Autor: Schmidt, Helmut
ISBN: 80-7185-561-8

Nakladatelství Paseka